

підхід дозволяє перейти від пасивного засвоєння інформації до її практичного застосування. По-третє, розробка й використання комплексних навчальних матеріалів і програм, що інтегрують питання гігієни, водокористування, санітарії, ментального здоров'я та екологічної безпеки. Це забезпечує формування цілісного бачення взаємозв'язку між станом довкілля, умовами життя та здоров'ям людини. По-четверте, поширення знань через мультиплікативний підхід (peer-to-peer), коли учасники освітніх програм передають отримані знання й навички іншим представникам громади, що дозволяє значно розширити охоплення та підвищити ефективність освітніх ініціатив. По-п'яте, інтеграція підходів WASH у систему формальної та неформальної освіти, зокрема через проведення тематичних занять, виховних заходів, інформаційних кампаній та просвітницької роботи, що сприяє формуванню гігієнічної культури з раннього віку.

Реалізація зазначених освітніх ініціатив у громадах України підтверджує їхню ефективність у підвищенні рівня обізнаності населення, формуванні відповідальних поведінкових моделей та готовності до впровадження безпечних практик у повсякденному житті. Важливим результатом є також посилення ролі освітян і представників громад як агентів змін у сфері громадського здоров'я. Освітні ініціативи у сфері WASH виступають ефективним інструментом покращення здоров'я населення, оскільки забезпечують формування стійких гігієнічних практик і відповідального ставлення до водних ресурсів. Їх впровадження сприяє підвищенню рівня обізнаності, розвитку життєвих навичок та зміцненню стійкості громад в умовах сучасних викликів. Подальша інтеграція освітніх підходів WASH у систему освіти та діяльність громад є важливою передумовою забезпечення сталого розвитку та збереження здоров'я населення.

Рей Н. М., Мехед О. Б.

ЕКОСИСТЕМА БОНДАРІВСЬКОГО БОЛОТА ЯК ПРОСТІР ГАРМОНІЗАЦІЇ ВОДНИХ РЕСУРСІВ, СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

У сучасних умовах технократичного розвитку суспільства гостро постає проблема духовної та фізичної відірваності молоді від природного середовища. Природні екосистеми, зокрема болота, виступають не лише природними ресурсами, а й «живими лабораторіями» для формування цілісного світогляду та ментального благополуччя [3]. Бондарівське болото, як ключовий гідрологічний об'єкт Чернігівщини, має винятковий потенціал для реалізації освітніх практик, спрямованих на оздоровлення особистості. Розуміння функцій болота як природного фільтра води є фундаментом для формування екологічної відповідальності та усвідомлення зв'язку довкілля із громадським здоров'ям. Інтеграція таких просторів у систему виховання дозволяє подолати «дефіцит природного досвіду» у сучасному цифровому суспільстві [1].

Мета. Обґрунтувати роль екосистеми Бондарівського болота як інтегрованого соціоприродного середовища для духовно-інтелектуального розвитку молоді та зміцнення її ціннісного ставлення до водної безпеки і власного здоров'я.

Практична апробація моделі через програму «Bondarivske Swamp: Super Mission» продемонструвала ефективність імерсивного навчання у природних умовах. Активність

«Вода у русі» сприяла розвитку інтелектуальної рефлексії щодо циклічності природних процесів та плинності життя [2]. Учасники дослідження усвідомили функцію болота як стратегічного регулятора водного режиму регіону, що безпосередньо впливає на якість питної води та санітарне благополуччя населення. Вправа «Роль вуглецю» дозволила простежити зв'язок між стабільністю екосистеми та мінімізацією кліматичних ризиків для здоров'я людини. Встановлено, що прямий контакт із водно-болотними угіддями знижує рівень психоемоційного стресу та сприяє внутрішній гармонізації молоді. Розуміння трофічних ланцюгів у екосистемі сформувало емпатію та усвідомлення людини як невід'ємної ланки біосфери. Освітній процес трансформувався з пасивного накопичення фактів у досвід формування етичного ставлення до живих систем. Системне мислення, розвинене під час польових досліджень, стало основою для прийняття відповідальних рішень у сфері екологічної безпеки. Збереження гідрологічного балансу болота бобрами стало наочним прикладом саморегуляції природи, важливою для розуміння сталого розвитку суспільства.

Висновки. Бондарівське болото є стратегічним освітнім ресурсом, що поєднує наукове пізнання гідрології та біохімії з духовно-етичним вихованням молоді. Усвідомлення ролі боліт у очищенні води та стабілізації мікроклімату формує у молодого покоління ціннісне ставлення до власного здоров'я як частини планетарного благополуччя. Інтеграція споглядальних практик у природному середовищі є дієвим інструментом профілактики ментальних розладів та зміцнення соціальної відповідальності. Розвиток соціоприродної освіти на базі унікальних водних об'єктів є необхідним кроком для реалізації цілей сталого розвитку України в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Карпенко Ю. О., Андрієнко Т. Л. Рослинність гідрологічного заказника «Бондарівське болото» (Чернігівська область) та проблеми її охорони. *Український ботанічний журнал*. 2002. Т. 59, № 5. С. 583–589.
2. Мехед О. Б., Рей Н. М. Бондарівське болото як соціоприродний простір для духовно-інтелектуального виховання молоді. *Глава 11. Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті: монографія / за заг. ред. О. М. Хвостиченка*. Харків; Бостон; Кельн: НДВП «Інтелект-ЕкспресКапітал», 2026. Спец. вип. 10. DOI: 10.58962/ 2708-4809.SIUTY.2026.11
3. Тюпіна Н. В., Мехед О. Б. Особливості проведення шкільного експерименту з біології в контексті НУШ. *Електронний збірник наукових праць ЗОІППО*. 2024. Вип. 3 (58). С. 221–228.

Пилипенко Е. В.

ТРАДИЦІЙНЕ РИБАЛЬСТВО ПОДЕСЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Рибальство на території України має давню історію, що підтверджується численними археологічними знахідками в різних її регіонах. До них належать глиняні та кам'яні грузила для риболовних сітей, різноманітні гачки та інші знаряддя лову (рис. 1), які датуються періодом Черняхівської культури (II–V ст.) та часом існування слов'янських племінних об'єднань (VI–IX ст.). Поширенню цього виду діяльності сприяла значна кількість водойм, багатих на рибні ресурси, які здавна використовувалися населенням у харчуванні.

Із формуванням феодальних відносин вилов риби став однією з повинностей селян-кріпаків. У деяких регіонах України вони також зобов'язані були постачати